

DEEL 5: SCHRIJVEN IN EEN VRIJESCHOOL

De enige scholen – naast Rinkrank – waar het kunstzinnige een essentieel onderdeel van de pedagogie uitmaakt, zijn de vrijescholen. Hoe zij met schrijven omgaan lees je in het nu volgende verslag van een taalles in de derde klas. Omdat deze klas in de vrijescholen een Bijbelklas is, is het thema in de taalles een tekst uit Genesis: de eerste scheppingsdag.

09.23 uur. De leerkracht zegt: ‘Gisteren waren in mijn verhaal drie heel belangrijke woorden.’ Een kind zegt: ‘Er zij licht.’ De leerkracht schrijft deze tekst op het bord in de rechthoek die hij daarvoor voorzien heeft. Hij schrijft in verbonden schrift.

De kinderen nemen hun oefenblad om deze tekst over te nemen. Het is een blad met rode en groene stroken. De kinderen schrijven met een schetspotlood HB2 en schrijven de tekst verschillende keren. De kinderen die klaar zijn, wachten in stilte of nemen een leesboek. Daarna schrijven ze deze tekst als titel in hetzelfde schriftbeeld op een tekenblad. De versiering van de titel moeten ze eerst op een kladblad oefenen. Het is dezelfde versiering als op het bord; de leerkracht vindt dit heel belangrijk. Een kind vraagt in welke kleur dit moet. De leerkracht zegt: ‘Steeds in dezelfde kleur als op het bord’.

09.47 uur. De kinderen ruimen op.

De kinderen hebben 24 minuten nodig gehad om de tekst *Er zij licht* op te schrijven.

09.55 uur. De kinderen nemen hun taalschrift. Ze schrijven eerst de ‘korte’ datum (dd/mm/jjjj) in de kantlijn. Vervolgens de titel: alfabetisch rangschikken. Daaronder de namen van de kinderen van de rij waarin ze zitten in alfabetische volgorde.

10.05 uur. Enkele kinderen schrijven de namen van de vier kinderen in hun rij op het bord. Intussen gaat de leerkracht rond in de klas, bekijkt het werk van de kinderen en geeft hier en daar commentaar. Als de namen op het bord staan, vraagt de leerkracht aan de kinderen om hun werk te verbeteren.

10.10 uur. De leerkracht zegt dat om kwart over tien alles moet verbeterd zijn, de schriften in de bank moeten, er een boek op de tafel moet liggen en dat iedereen aan het lezen moet zijn. De meeste kinderen beginnen onmiddellijk te lezen. Intussen legt de leerkracht aan twee kinderen uit hoe de alfabetische volgorde werkt als de eerste letters hetzelfde zijn. Om 10.15 uur is iedereen aan het lezen.

Het schrijven van vier namen heeft twintig minuten geduurd. Alles is volledig klassikaal verlopen en sterk geleid door de leerkracht. Er was geen tijd om kinderen individueel te begeleiden.

Deze klas werkt volledig volgens de werkwijze die je beschreven vindt in het boek van Hans ter Beek.

In de lessen wereldoriëntatie in de derde klas wordt er in een aantal vrijescholen een periode gewijd aan de geschiedenis van het schrift. Wat jaren geleden een periode was over het schrijven zelf (o.a. ganzenveer, penseel, metalen pen, lei en griffel, vulpen, perkament, papier, typemachine ...) is geëvolueerd tot de geschiedenis van het schrift, waardoor deze schrijfperiode een geschiedenisperiode geworden is die eerder in een hogere klas thuishoort. Zo verliep de les:

08.54 uur. Na de verplichte ochtendspreuk en de muzikale opmaat begint de les wereldoriëntatie met een stapoefening: *Een goed begin is het halve werk*, een tekst over het gebruik van hoofdletters.

08.56 uur. De leerkracht geeft ieder kind een stuk bordkrijt en laat een hoofdletter (ofwel een A, of een B, of een C ... tot G) op het bord schrijven. De leerkracht controleert samen met de klas de hoofdletters die de kinderen geschreven hebben. De kinderen moeten ja of nee zeggen naargelang de hoofdletter correct of fout geschreven werd.

09.02 uur. De leerkracht vraagt: 'Waarover heb ik gisteren verteld?' Een kind antwoordt met een naam uit een verhaal. Hij vraagt: 'Maar waarover heb ik verteld 's morgens tijdens de les?' Een ander kind antwoordt: 'Over het spijkerschrift.' 'Wie kan er nog iets meer over vertellen?' Een kind antwoordt: 'Kleitabletten.' De leerkracht schrijft op het bord: 'De grond was de boetseerklei.'

Ze maakten er kleitabletten van.' De leerkracht vraagt: 'Wie schreven zo?' Een kind antwoordt: 'De Sumeriërs.' De leerkracht vraagt waarmee ze schreven; een kind antwoordt: 'Ze probeerden met stokjes te tekenen ...' De leerkracht schrijft op het bord: 'De Sumeriërs probeerden met stokjes te tekenen en spraken bepaalde tekens af.' Enkele kinderen vertellen verder en de leerkracht vult aan op het bord: 'Ze maakten een schrijfinstrument'. Een kind vertelt dat dit op een stempel leek en de leerkracht vult de zin aan op het bord: 'Ze maakten een schrijfinstrument zoals een stempel in de vorm van een spijker. Dit duwden ze in de klei. Zo schreven ze hun teksten.'

De leerkracht laat de tekst nu door verschillende kinderen luidop lezen. Ten slotte mag een kind de hele tekst luidop lezen, omdat het gisteren niet in de klas was en het verhaal dus niet gehoord had. Daarop zegt de leerkracht dat de kinderen hun periodeschrift mogen nemen en een leeg blad aan de linkerkant moeten kiezen; ze mogen een kleur kiezen en dan de bordtekst overnemen.

09.27 uur. De leerkracht zegt: 'Wie klaar is, mag de schrifttekens in spijkerschrift op het linkse bord overnemen; telkens drie figuren die bij elkaar horen.' Die drie figuren moeten de kinderen dan ook in dezelfde kleur zetten.

09.37 uur. Een kind is klaar, steekt alles weg en kijkt rustig rond.

09.39 uur. De leerkracht zegt: 'Wie klaar is, kan nog een tekening afwerken.'

09.46 uur. Enkele kinderen lezen. Een kind wil een boek gaan halen, maar mag niet. De leerkracht gaat voort met het helpen van een ander kind.

09.52 uur. De leerkracht toont enkele mooi verzorgde werkjes aan de hele klas. Daarna gaat hij snel rond in de klas om de andere werkjes te bekijken en laat hier en daar zijn goedkeuring blijken.

09.53 uur. De leerkracht legt nu aan het bord uit wat de verschillende spijkerschrifttekens betekenen en schrijft de betekenis erbij.

09.59 uur. De kinderen bergen alles op terwijl de leerkracht en de kinderen een lied zingen.

10.01 uur. De leerkracht gaat nu voort met het verhaal over de ontwikkeling van het schrift en heeft het over de Feniciërs en hun handel met andere volkeren. Hij vertelt dat de Feniciërs een

schrift bedachten dat voor iedereen begrijpelijk is, voor Grieken en anderen. Iemand bedacht een teken dat het allerbelangrijkste was en zette dat vooraan in de reeks van 22 letters. Daarop legt hij het spijkerschriftteken voor os (koe, rund) uit. Daarna vraagt hij om het woord Feniciërs te spellen. De kinderen spellen het woord en de leerkracht schrijft het op.

10.21 uur. De klas zingt een lied, waarna de leerkracht een verhaal uit het Oude Testament vertelt.

De geschiedenis van het schrift vertellen aan kinderen die nog geen aardrijkskunde en geschiedenis gehad hebben en dus weinig of geen benul hebben waar landen als Fenicië en Sumerië liggen en welke culturen er ontwikkeld werden, is een delicate opgave. Het gevolg is dat er vage (Er was eens een volk ...) en zelfs foutieve begrippen (Iemand bedacht een teken ...) aan de kinderen voorgeschoteld worden. Een periode over schrijven in de derde klas kan zich beter beperken tot het schrijven zelf.

Deze les was volledig klassikaal geleid. Als de leerkracht enkele kinderen individueel begeleidt, moeten de andere kinderen wachten.

Wachten is wat vele kinderen in vrijeschoolklassen door de constante klassikale aanpak moeten doen – *Uit mijn neus zitten eten*, verwoordde een oud-leerlinge van een Nederlandse vrijeschool haar eindeloze nietsdoen tijdens het wachten tot anderen klaar waren. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het volgende. In een derde klas werd er een dictee gegeven. Omdat de leerkracht steeds zijn best deed om te zorgen dat de traagste kinderen meekonden, moesten de andere kinderen voortdurend wachten. Eén kind presteerde het om tijdens het dictee een kubus in papier te maken en volledig af te werken zonder dat de leerkracht dit in de gaten had. Enkele kinderen hadden een leesboek bij de hand (of op hun knie) en lazen tussendoor. Anderen zaten rond te kijken en verveelden zich of begonnen met elkaar te praten of elkaar uit te dagen. Dat leerkrachten die op deze manier werken, problemen hebben met orde houden, hoeft niet te verbazen.

Hoe kan het dan wel? Hoe kun je de hele klas boeien? Hoe zorg je dat kinderen niet moeten wachten en zich niet hoeven te vervelen? En hoe

kun je zwakkere kinderen toch voldoende aandacht en hulp geven zonder de anderen te benadelen?

Door een strak dag- en lesschema aan te houden waarin voldoende tijd is voor zelfstandig werk door de leerlingen; tijd waarin je als leerkracht individuele kinderen kunt begeleiden terwijl de andere voortwerken. Toch moet de klas ook samen op weg met dezelfde leerstof. Dit bereik je door de leerstof in gecondenseerde vorm aan te bieden. Elke les begint met een korte, duidelijke instructie en elke instructie gaat met een kleine stap verder op de leerstof van de vorige les die in de opgaven zo verwerkt zit dat de kinderen meer dan voldoende herhaling hebben om de leerstof te verwerven. Dit moet het zijn: weinig nieuwe stof en veel herhaling waardoor kinderen zelfstandig kunnen werken en je als leerkracht overvloedig tijd hebt om kinderen individueel bij te staan.

DAGSCHEMA

Een dagschema kan er zo uitzien:

1. Muzikale opmaat
(25 minuten).
Zang, blokfluit, orffinstrumenten, andere instrumenten.
2. Mondelinge herhaling en ritmiek
(25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).
 - 2.1. Elementen uit de leerstof van voorgaande dagen, weken en jaren: taal, wiskunde, geschiedenis, aardrijkskunde, Frans, Engels en alle andere mogelijke vakken en algemene kennis.
 - 2.2. Korte inleiding op de dagelijkse schriftelijke herhalingsoefeningen (tijdens de schooldag werken de kinderen drie schriftelijke herhalingsopdrachten af).
3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema)
(10 à 15 minuten, in de eerste klas langer).
Dagelijks één nieuw thema of onderwerp.
 - 3.1. Het nieuwe thema aanbrengen.
 - 3.2. Herhaling van het vorige thema.
 - 3.3. Klassikale inoefening.